

OSMANLI ARAŐTIRMALARI
XV

Neřir Heyeti - Editorial Board
Halil İNALCIK - Nejat GÖYÜNÇ
Heath W. LOWRY - İsmail ERÜNSAL
Klaus KREISER - A. Atilla ŐENTÜRK

THE JOURNAL OF OTTOMAN STUDIES
XV

İstanbul - 1995

eserini duyduklarından ve kendisine anlatılanlardan hareketle ve *tahkiken* yazmış olması ilgi çekicidir. Bu durumun eserin kaynak değerini azaltmadığı ise, eser üzerinde yapılan incelemeler, arşiv malzemelerinin kullanılması yoluyla eserin denetlenmesi ve benzeri eserlerle (meselâ, Es'ad Efendi, *Sefernâme-i Hayr*) karşılaştırmalar yapılması neticesinde ortaya çıkartılmış bulunmaktadır.

Her iki eser, zengin ve özgün mütemmim bilgiler ihtiva eden dipnot açıklamaları ile işlenerek okuyucuya sunulmaktadır. Meselâ, 16. sayfede yer alan 35. dipnotta Nusretiye Câmii ile ilgili olarak verilen gayet özgün bilgiden, *Nusretiyye* adının, yerleşmiş bilginin aksine Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılışı münasebetiyle verilmiş bir isim olmadığı ve Mart 1826'da inşası biten ve 8 Nisan'da açılışı yapılan câminin adının, Keçecizâde İzzet Mollâ'nın teklif ettiği isimler arasından seçilen *Nusretiyye* ile tesmiyye edildiği bildirilmektedir. İki ay kadar sonra meydana gelen Vak'a-yi Hayriyye'ye, bu isimlendirmenin, "tefe'ülen ve teyemmenen" bir ilhâm-ı ilâhi olduğu varsayılmıştır. Es'ad Efendi'nin *Üss-i Zafer* 'nin yazma ve matbû nüshaları arasında farklar olduğu ve matbû nüshasında bazı kısımlara yer verilmediği ve Yeniçeriler hakkındaki galiz ifadeler yönünden "sansüre" uğradığı hakkında mevcut olan kimi kayıtlar da, bu araştırma ile zâil olmuş ve metin karşılaştırmaları ile çürütülmüştür. (Bkz. s. 19, n. 43). Bu tür ifadeler bakımından Mehmed Dâniş'in de sert bir üslûb içinde olduğu ortaya çıkartılmış bulunmaktadır. Sözü edilen ve konu ile ilgili olan üçüncü yazmanın, bu anlamda nasıl bir üslûba sahip olduğu, Dr. Mehmed Ali Beyhan'ın çalışmasıyla serâhât kazanacaktır. Bu tür yazma kaynakların gün ışığına çıkartılması, ciddi bir şekilde incelenerek ve işlenerek ilim âleminin istifadesine sunulması vazifesini başarı ile yerine getirmiş olan Can. Dr. Şamil Mutlu'yu kutlarım ve meslekte başarılar dilerim.

Kemal BEYDİLLİ

Machiel Kiel ve Friedrich Sauerwein, *Ost-Lokris in türkischer und neugriechischer Zeit (1460-1981). Persistenz und Zäsuren in der Siedlungsentwicklung und demographischen Geschichte Mittel-Griechenlands auf Grund osmanisch-türkischer und neugriechischer administrativer Quellen.* (Türk ve Yunanistan Devrinde Doğu Lokris (1460-1981). Osmanlı/Türk ve Yunan Mülkî Kaynaklarına Göre Orta Yunanistan'ın İskân Gelişmesi ve Demografik Tarihinde Devamlılık ve Duraklamalar). Hassauer Mittelmeerstudien 6. Passavia Univesitäts- verlag, Passau 1994. s. 130

Araştırmanın konusunu teşkil eden kıraç Lokris bölgesi, kuzey ve doğuda Euböa Körfezi, güneyde Nomos Böotiya, batıda Budonitsa (eski Osmanlı kazası Modoniç) olmak üzere 900 km² kadar bir yer işgal eder. 400 senelik bir Türk devri yaşayan ve bugün geriye bu devirden hiçbir şey kalmadığı belirtilen bölgenin tarihi, Türk fethiyle beraber sanki durmuş ve koyu bir karanlığa gömülmüş gibi kabul edilir. Oysa, hiç olmazsa 18. yüzyıl seyyâhlarının kayıtlarından bunun aksi bir durumun vârid olduğu istidlâl edilmektedir. Eser, kısa girişinde, bu hususları ikrâr ve yerleşmiş olan taraflı ve kasıtlı yanlışlığa

işaret ederek başlamaktadır. 1460'daki Türk idaresine geçişiyle, bölgenin bir "kara delik" haline dönüştüğüne dair yerleşmiş olan iddiânın mesnedsizliğini göstermek ve bilakis, tamamen bunun aksi bir durumun vârid olduğunu isbât etmek, çalışmanın ana hedefi ve vardığı neticedir. Bölgenin gösterdiği gelişmeler hakkında, buralarda Türk devrinde yapılmış olan ve 1821 ayaklanmasından sonra geriye izi kalmıyacak derecelerde tamamen ortadan kaldırılarak tahrib edilen, sayısız câmi, medrese, hamam, kervansaray, köprü, tekke, su yolları ve saraylar gibi maddi varlıklardan deliller getirmek artık mümkün olmadığından, yalnızca zengin Osmanlı arşiv belgeleri (İstanbul, Ankara ve Sofya) ile iktifa edilmiştir. (s. 9). Bu belgelerden, bölgenin nüfus hareketlerini takip edilebilme, hattâ buradan elde edilen bilgilerden hareketle, yörenin Osmanlı öncesi, dolayısıyla Geç-Frank devrine dair bazı tahminlerde bulunmak da mümkün olabilmektedir. (s. 10)

Müteakib kısımda bölgenin idârî tarihi ve sınırları hakkında kısa bilgi verilir. (Verwaltungsgeschichte und Grenzen, s. 11-13) Burada Lokris bölgesinin Antikite'den beri herhangi bir tarihî ve ekonomik anlam taşıyan bir merkez olmadığı, dolayısıyla değişmeden kalan tipik bir kırsal saha özelliğini koruduğu ifade edilir. 1204'de Haçlıların eline geçtiğinde, buralarda kontluklar oluşturulmuş (Bodonitsa/Mendenitsa, Osmanlı kaynaklarında Modoniç; Talanda/Atalanti gibi), 1414'de ilk Türk fetihlerine sahne olmuş, 15. yüzyılın ilk yarısında Türk fethi ve idaresi kesinleşmiştir. Modoniç önceleri, İzdin (Lamia) kazasına bağlı bir nahiye olmuş; yine küçük bir nahiye olan Talanda ise Levadya kazasına bağlanmış olup, bu taksimatın 1466 tarihli Tapu Tahrir Defterleri'nde yer almış olduğu belirtilmektedir. (s. 12). Bölgeyi oluşturan kaza ve nahiyelerin, zaman içinde birbirlerinin aleyhine olan sınır değişiklikleri üzerinde bilgiler verilmekte ve sınırları tesbit edilmektedir. (s. 13)

Bölgenin coğrafi yapısı hakkında verilen bilgilerden sonra (*Die naturräumliche Situation von Ost-Lokris*, s. 14-17), kaynaklar ve çalışmada takip edilen metot üzerinde durulur. (*Quellenlage und Methoden*, s. 18-33) Bölge ile ilgili Osmanlı kaynaklarının önemi ve Bizans ve Frank devrinde demografik yapıya işaret eden kaynakların mevcut olmadığı vurgulanır ve Osmanlı kaynaklarının ayrıntılı bir değerlendirilmesi yapılır. Burada, yöredeki Osmanlı mülkî idaresi ve bölgenin tapu ve tahrir kayıtları hakkında değerli bir incelemeye yer verilmiş bulunmaktadır: İlk tahrirler (elde mevcut en erken tahrir kayıtları 1466 tarihli olup, daha önceki tahrirde ışık saçar), daha sonraki tarihlerde yapılan tahrirler [1490, 1506, 1521, 1528/30, 1540, 1570 ve İstanbul ve Eğri'de kurmuş olduğu geniş vakıflara bu yörede yer alan ve mülk olarak edindiği kasaba ve köyleri gelir getirmek üzere vakıf haline getiren ve bunların getirdikleri gelirlerin tesbiti amacıyla Sadriazam Kemankeş Mustafa Paşa tarafından yapılan 1641 tarihli tahrir (s. 23)] ve tahrirlerin izâh edilen sebeplerden [askerî teknik değişimlerin peşin harcama gerektiren mâlî yükü sebebiyle, toprak gelirlerinin iltizâma verilmesi, çiftliklerin oluşmaları, malikâne sisteminin yerleşmesi, bunun neticesi olarak mahallî hânedânların meydana çıkmaları vb. Malikâne sistemi ile ilgili olarak verilen literatür içinde (s. 23, n.14) yer almadığına göre, M. Genç'in "*Osmanlı Maliyesinde Malikâne Sistemi*" (Türkiye İktisat Tarihi Semineri, Ankara 1975, s. 231-296) ünvanlı çalışmasından istifade edilmesi herhalde unutulmuş olmalıdır.] ötürü 1600'den

sonra yapılmaması, bu tarihten sonra Cizye Muhâsebe Kalemî'nin önem kazanması ve cizyeye esas teşkil edecek tesbitlerle yetinilmesi (s. 24-25); 1691'de Köprülüzâde Fazıl Mustafa Paşa zamanında cizyenin, müellifin şeriat hukukuna aykırı bir uygulama olduğunu bildirdiği, hâne başına tahsilinden vaz geçilerek, üç derece üzerinden ve hânedeki yetişkin erkek bireyler esas alınmak üzere tahsili, tahrir tekniği yönünden Osmanlı ve Bizans sistemleri arasındaki fark ve takib ettiği mâlî politika açısından Geç-Bizans idârî sisteminin Osmanlı tesirinde kalmış olduğu vurgulanır. (s. 21). Osmanlı idaresinde bölgenin tâbi olduğu idârî taksimat [bölgenin ilhâkıyla beraber, 1387'denberi Türk idaresine girmiş bulunan Trikala sancağına bağlanması, Euböa Adası'nın Venedik'den alınmasından (1470) sonra Böotinya, Attika, İzdin (Lamia) bölgesi ve Badracık (Neopatras) ile yeni sancak olan Eğribos (Euripuos/Chalkis) ile birleştirilmesi] hakkında sıhhatli bilgiler verilir. Kaynaklar üzerindeki açıklamalar, Yunan devletinin kurulmasından sonra oluşturulan tahrir kayıtlarının (1879'dan itibaren resmî nüfus istatistikleri halinde) değerlendirilmesi ile sona ermektedir. (s. 27). Çalışmanın metodu ile ilgili kısım (*Die Methoden der Bearbeitung*, s. 27-33), konunun ele alınışı ve meselenin çözümü için sorulması gerekli sorular ve bunların tahkiki ile ilgili takib edilen usûl hakkında ayrıntılı ve bu tür çalışmalara örnek olabilecek derecede öğretici bilgiler verilmiş bulunmaktadır. Bu kısmın, Araştırma metodunun, noktalama ve dipnotu koymaktan öteye götüremeyen günümüz tarihçileri için, özellikle faydalı olacağı kanaatindeyiz. Burada, yöredeki nüfusun hesaplanmasına esas teşkil eden usûl, sıvı ve katı maddeler için verilen ağırlık ölçüleri (himel, medre), hayvanların (özellikle, hıızır) vergilendirilmesi, pamuk üretimi gibi ürünlerin hesaplanmaları üzerinde durulmaktadır. Yer isimlerinin tesbiti ayrı bir mesele teşkil etmekte olduğu belirtilmektedir. Zirâ, Yunanistanda da - bizde olduğu gibi- yer isimlerini değiştirilmektedir. Böylece, Türkçe, Slav ve Arnavut kökenli yer isimlerine Yunanca karşılıklar verilmiş bulunmaktadır. (s. 32). Tarihçinin işini zorlaştıran bir husus da herhalde bu tür uygulamalardır. Mevcud haritalar üzerinde çalışmanın kifayetsizliği, mahallinde araştırma ve görsel incelemelerde bulunmayı kaçınılmaz kılmaktadır. Artık mevcut olmayan eski bir mahalli, yöre halkından sora sora bulmak, "sora sora bulma metodu" gibi yeni icadlara imkân vermese, bu tip araştırmaların sıhhatle sürdürülmek pek mümkün olmazdı, ifadeleri, çalışmanın meydana getirilmesinde, arşivler kadar önemli bir diğer hususu vurgular. Yer isimlerinin Osmanlıca kaynaklarda geçen imlâlarıyla -pekçok defalar çeşitli kayıtlarda çeşitli yazılış ve aynı yer için birbirinden çok farklı yazım şekilleri ile- çözümlenmek ve bunların hangi yere (yeni ve eski isimlerine göre) ait olduğunu sıhhat ile belirlemenin, bu çalışmanın diğer zorluklarından birisi olduğu hususu da haklı olarak ifade edilmektedir. (s. 33).

"Yerleşimin gösterdiği gelişme, 1466'dan 1821'e kadar demografi ve ekonomi" (*Siedlungsentwicklung, Demographie und Ökonomie von 1466 bis 1821*, s. 34-82) ünvanlı uzun-bölüm, bölgenin Osmanlı idaresi altındaki iskân, nüfus ve ekonomik gelişmesini ele almakta ve Osmanlı arşiv malzemelerine dayanarak işlemektedir. Elde mevcut, 1466 tarihli ilk tahrirde (ve daha sonrakilerde de), bölgedeki yerleşimin Rum ve Arnavud tesmiyesi ile tefrik edilerek yapılmakta olması (*Karye-i Rum ve Katuna-i Arnavudan*), yer isimleri üzerinde oynamanın anlamsızlığını (komşumuzu kızdırsa da) bir defa daha ortaya koyar. (s. 35). Hattâ, teknik zorluklardan ötürü, Osmanlı kayıtları da eski

isimleri yenileri ile beraber zikretmekteydiler. (s. 37). Bu iki yerleşimin nüfus ve ekonomik etkinlikleri ilgi çekici ayrıntılar ve neticeler vermektedir. Slav yerleşimleri [Valtetsi (Valtesi) ve Gardinitsa] ayrıca işlenmekte, yer isimlerinin kökenleri üzerinde durulmakta, bölgenin 1380'den itibaren buralarda yerleştirilen Arnavud nüfusunun ekseriyetinde olduğu tesbit edilmekte, dolayısıyla Geç-Frank devrinde bölgenin (özellikle siyâsî istikrârsızlık sebebiyle) nüfus yönünden ağır bir zafiyet içinde olduğu (1466 tarihli tahririnin incelenmesi neticesinde) ortaya çıkartılmaktadır (s. 36) ki, bu da Geç-Frank "romantik" devrinin yörenin Rum nüfusu için, ancak yüzyıllar sonra (dolayısıyla Türk idâresi devrinde ve sâyesinde) telâfi edilecek boyutta bir felaket devri olduğu gerçeğini ilk defa olarak gün ışığına çıkartmaktadır. (s. 38). Aynı neticeye, 1466 tahririnden hareketle, yörenin daha büyük bir bölgesi olan Böotinya için de varıldığı, M. Kiel'in bir diğer çalışmasıyla belgelenmiş bulunmaktadır. (Bkz. *The Rise and Decline of Ottoman Boeotia, 15 th-19th Centuries*, in: *Proceedings of the sixth International Congress of Bouotian Studies*, Bradford U.K. Çalışma 1990'da itmam edilmiş olup, basımı 1995 gerçekleşecektir.). Meselâ, burada yer alan İstife (Theb) kazasının kırsal saha nüfusu, 1466 tahririne göre % 70 oranlarında Arnavud ahaliden oluşmaktaydı. (s. 38).

Çalışma bu doğrultuda diğer Osmanlı tahrir kayıtlarını da tek tek ele alarak değerlendirmektedir. 1506, (s. 38-42), 1521 (s. 42-44), 1540 (s. 44-46) tahrirleri ve 17. yüzyıldan 19. yüzyılın başlarına kadar gelen devir içindeki gelişmeler ve kriz dönemleri ayrıca ele alınır. (s. 46-57). 1466 tahririnden 1506 tahririne kadar geçen 40 sene içinde yörenin nüfusu (o devirdeki Avrupa ortalamasının üstündeki bir oran ile) ikiye katlanmış ve en süratli gelişmeyi eski Rum yerleşim birimlerinin (Atalanti, Lefta, Longoz, Tahtalı, Valtetsi) kayd ettiği tesbit edilir. (s. 38). Bunun, Türk idaresi ile bölgeye gelen istikrâr ve ekonomik iyileşme ile ilgisi vurgulanır. Bu tahrirde, artık Katunların zikredilmemesi ve yerlerini köy tesmiyesine bırakmaları, Türk idaresi ile eskiden daha ziyade yarı seyyâr olan Arnavud nüfusunun da sabit iskânlarla rabt olundukları gerçeğini ortaya koyar. Böyle olmakla beraber kayıtlar, Rum ve Arnavudları tefrik etmeye devam eder. Bunları, hâne reislerinin adlarıyla anılan köy isimlerinden [aynı isimleri bugün dahi Arnavudluk'da veya Kosova'da aynen bulabiliriz (s. 42)] takib etmek mümkün olur. [Gjin, Gjon, Leka, Lepur, Pollo, Prift gibi. (s. 39)]. Bu arada, yöredeki eski Slavca köy isimlerinin de Rum isimleri almaya başladığına işaret edilir. Netice olarak Rum unsurunun büyük bir gelişme içinde bulunduğu belirlenir. (s. 42). Aynı tesbitler, 1521 tahririnin değerlendirilmesinin de bir sonucu olarak tekrar ortaya çıkar. 15 sene içinde hâne sayılarında görülen artış (2356'dan 2521'e) bunun delildir. Süreç, 1540 tahririnde de artış göstererek devam eder. (Hâne sayısı 2943'e yükselmiştir. s. 43). 1570 tahriri de bu durum teyid eder (hâne sayısı 3192'ye yükselmiştir). "Pax Ottomanica"nın kendisini tahrir kayıtlarında açıkça ifade etmekte olduğu ve kıraç ve tarım için pek elverişli olmayan bir bölge olan Doğu Lokris'in Türk idaresi devrinde büyük bir gelişme gösterdiği tekrar vurgulanır. Böylece, Türk fetihleriyle Rum ahalinin ovaları terk ederek dağlık bölgelere çekildiği ve oralarda yeni yerleşimler kurduğuna dair, A. E. Vakalopoulos'un tezinin ("*Le retraite des Populations greques vers les régions éloignées et montagneuse pendant la domination turque*", *Balkan Studies* 4, Selanik 1963, s. 265-276) geçersizliği ve kezâ, Türk devri üzerine

yegane demografik inceleme olan B. G. Spiridonakis'in, 16. yüzyılda Rum nüfusun tamamen gerilediğine dair olan görüşünün (*Essays on the historical geography on the Greek World during the Turkokratia*, Selanik 1977) çürütülmüş olduğu belirtilir. Daha önceleri Merkezî Yunanistan (Attika, Böotiya, Euböa, Phokis, Doris) üzerinde yapmış oldukları incelemelerin de, şimdi Doğu Lokris üzerindeki bu araştırma ile aynı neticeyi verdiğini vurgulayan müellifler, Osmanlı arşiv belgelerinin ışığındaki bu bilgiler dahilinde Yunanistan'daki Türk idaresi hakkındaki olumsuz yargıların radikal bir şekilde değiştirilmesi gerektiğini ve Türk devrinin "Pax Ottomanica" olarak adlandırılmasındaki haklılığı ve isabeti dile getirmektedirler (s. 46).

Buhranlarla dolu 17. yüzyıldan 19. yüzyılın başlangıcına kadarki devri değerlendiren kısım (s. 46-57), Osmanlı idaresinin içine düştüğü zorlukların, genelde bütün imparatorluğu, özelde ise ele alınan bu bölgeyi de etkilediğini gösterir. 1640-50 seneleri, pekçok araştırmacının da gözlemlediği gibi nüfus düşüşünün belirlendiği senelerdir. Nüfus düşüşündeki bu eğilim 1641 tahririnin tahliliyle de teyid bulur. çeşitli tarihlere ve farklı yörelere göre değişkenlik arzeden, artış veya düşme kayd eden bu gelişmenin ekonomik ve idârî sâikleri üzerinde durulur. Timâr sisteminin çöküşü, mâlikânelerin ve nihâyet sahibleri müslümanlardan oluşan çiftliklerin ortaya çıkışı, toprak idaresinde arâzi sahiplerinin devletten daha fazla söz sahibi olmaları, köylü kesimin aleyhine gelişmeler sergiler. (s. 49). Buna karşılık, vakıflara tahsis edilmiş mülklerdeki ekonomik ve idârî uygulamanın daha uygun şartlarda tahakkuk ettiği, buralarda nüfusun aynen kaldığı, hattâ zaman zaman artış dahi gösterebildiği belirtilir. (s. 50-51).

Yörenin ekonomik gelişmesi, genel tesbitlerden sonra, bazı önemli yerleşim birimleri [Atalanti (Talanda), Valtetsi, Tahtalı, Lefta, Kamari ve Arnavud köyleri] tek tek ele alınır ve üretim malları ve değerleri hakkında ayrıntılı, istatistik dökümlü, tablo ve çizelgeli özgün bilgiler verilir. (*Die ökonomische Entwicklung*, s. 57-82). Yörenin münbit olmayan topraklarına rağmen yaşam için asgarî addedilen bir ölçü dahilinde üretim yapabildiği ve beslenebildiği ortaya konulmakta ve bu husus, mahsül çeşitleri (hububat, baklagil, şarap, koyun, domuz, bal, keten, pamuk, ipek ve değirmenler) ve hâne başına düşen senelik ortalama gelir düzeyinin tesbiti halinde gösterilmektedir. Ekonomik gelişme, 1506, 1540, 1570 tahrir verilerine göre ve bunların arz ettiği değişkenlikler nazarı dikkate alınarak takib edildiğinde, hâne başına düşen senelik gelirlerin, yüksek bir orana varmakta olduğu ortaya çıkar. (1506/730 akçe; 1540/617 akçe; 1570/854 akçe, s. 61) Verilmekte olan rakamların ise, yörenin münbit ve tarıma elverişli topraklara sahip olan diğer bölgelerinde çok daha yüksek olduğu hesaplanmakta ve örneklenmektedir. Ayrıca bu bilgiler, grafik ve listeler halinde verilmektedir.

"Yunanistan'ın ilk asrında (1821-1920) yöredeki yerleşim" [*Die Siedlungen in den ersten einhundert Jahren Neugriechenland (1821-1920)*, s. 83-86] ünvanlı kısım ile Osmanlı idaresinden çıkan Doğu-Lokris bölgesinin, bundan sonraki gelişmesi takib edilmeye başlanır. Bölge, yeni kurulan küçük krallığın ana toprağını teşkil eder. 1836'da yerleşim birimlerinin ilk zabtı yapılır.

Bölgede savaş sebebiyle pekçok metrük yerler oluşmuştur. Bunların, Türk savaşının bir sebebi olduğu tarzındaki görüşlerin tutarsızlığı ifade edilir ve bu tip yerlerin bir kısmının Osmanlı devrinde oluştuğu ve bir kısmının ise genç krallığın ilk devirlerinde meydana geldiği vurgulanır. Yeni krallığın ilk dönemlerinde iç güvenliğin sağlanamaması ile ilgili gelişmelerin bazı yörelerde metrük birimlerin oluşmasına yol açtığı, kimi yerlerdeki müslüman ahâlinin harb içinde katli ve sürgün edildiği ve bu şekilde bazı yerlerin boşaldığı örnekleriyle belirtilir, devrin seyyâhlarından deliller getirilir. Ele alınan yüz senelik devrin ilk elli senesinde, 40 yerleşim biriminden 14 tanesinin (yani % 35'inin) tamamen ortadan kalmış olduğu, netice olarak tesbit edilir. (s. 83-86). 1920-1981 yılları arasında yapılan nüfus sayımlarına göre bölgenin gösterdiği demografik gelişme (*Die Bevölkerungsentwicklung seit den Volszählungen von 1921 bis 1981*, s. 87-98) ile ilgili ve çeşitli tablo ve grafiklerin yer aldığı bir kısımla çalışma sona ermektedir. "Sonuç" (*Zusammenfassung*, s. 99-102) ve "İngilizce Özet" (*East Locris in the Turkish and modern Greek Period. 1460-1981*, s. 103-106) kısımlarını "Kaynaklar ve Eserler" (*Literatur- und Quellenverzeichnis*, s. 107-111) takib etmektedir. "Ek" kısmında (*Anhang*, s. 113-131), Arşiv malzemelerinden düzenlenmiş çeşitli döküm ve listeler ve harita yer almaktadır. (17 parça ve 1899 tarihli Erkân-ı Harbiyye haritasından Doğu-Lokris bölgesinin gösteren kısım). Eserin tamamında, üzerinde çeşitli verilerin değerlendirildiği bölgeyi gösteren 20 harita, 2 tablo ve 18 tanesi "Ek" kısmında olmak üzere 27 döküm yer almaktadır. Bu değerli çalışmanın indeksinin bulunmaması, herhalde teknik bir zorunlulukdan kaynaklanan önemli bir eksikliklerdir. İyi yetişmiş, çalışkan ve zeki bir tarihçinin (Kiel), coğrafyacı bir mesâî arkadaşı (Sauerwein) ile beraberce meydana getirdiği bu eser, arşivlerimizde çalışma kolaylığı yaratılmasının gerekliliğini bir defa daha gözler önüne sermektedir.

Kemal BEYDİLLİ

Claudia Kleinert, *Die Revision der Historiographie des Osmanischen Reiches am Beispiel von Abdülhamid II. Das späte Osmanische Reich im Urteil türkischer Autoren der Gegenwart (1930-1990)*. (II. Abdülhamid Örneğinde Osmanlı İmparatorluğu Tarihyazımının Yeniden Gözden Geçirilmesi. Çağdaş Türk Yazarlarının Osmanlı İmparatorluğu'nun Son Dönemini Yargılayışları (1930-1990). s. 262

Tanıtmaya çalıştığımız eser, daha çok, Osmanlı arşivlerinde çalışmayan, Osmanlı tarihinin kaynaklarını tanımayan, yazma eserlerden uzak ve bunların kullanım meselelerine yabancı, hattâ Osmanlıca dahi bilmeyen, monografileri yetersiz bir devir üzerine ahkâm kesen bazı tarihçilerin, son zamanlarda, "Osmanlı Tarihi nasıl yazılmalı" veya "Abdülhamid ulu mu kızıl mı" gibi sorular ortaya atıp, sonra da bunları ciddi ciddi cevaplandırmaya çalıştıkları, ama artık epey bıktırıcı veren bir konuda kaleme alınmış; bir gazeteci araştırması izlenimini uyardırıcı, daha okunurken unutulmuş, Türk okuyucu için hiçbir câzibesini olmayan, bu tür yazılara ve "Türkiye nereye gidiyor" başlıklarına hiç olmazsa *Der Spiegel* 'den de âşına olarak, Alman okuyucu için de herhâlde sıkıcı olması icâb eden, bir doktora çalışmasıdır.